

Co dokáže knihovna?

online mapa sociálních inovací v českých knihovnách

<https://codokaze.knihovna.cz/>

průvodní analyticko-strategický dokument k online nástroji

Autorský tým: Roman Novotný, Eliška Bartošová, Jiřina Bělehradová Svitáková, Barbora Buchtová, Ladislava Zbiejczuk Suchá, Tomáš Štefek, Eva Víchová

Katedra informačních studií a knihovnictví
Filozofická fakulta, Masarykova univerzita v Brně

MUNI Katedra
ARTS informačních studií
a knihovnictví

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Zpracováno v rámci projektu *Centrum sociálních inovací ve veřejných knihovnických a informačních službách* (CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_124/0006474).

Projekt byl podpořen z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

Červen 2020

Obsah

1. Nové role českých veřejných knihoven	3
2. Co dokáže knihovna? mapa sociálních inovací v knihovnách	4
2.1. Inspirace knihovnamy pro knihovny	4
2.2. Advokacie knihoven vůči stakeholderům.....	6
3. Obsluha redakčního systému portálu Co dokáže knihovna?	7
4. Způsob sběru dat od knihoven	11
4.1. Rozsah zapojení zástupců knihoven	11
4.2. Rozsah zapojení administrátora portálu	12
5. Zaštítění a výhled do budoucna	13
Seznam zkratk	14

Seznam obrázků

Ilustrace 1 Náhled na landpage portálu Co dokáže knihovna	5
Ilustrace 2 Náhled na ukázkou jedné z aktivit prezentovaných na portálu Co dokáže knihovna	6
Ilustrace 3 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna	7
Ilustrace 4 Náhled na zobrazení položky "Fakta o knihovnách" na portálu Co dokáže knihovna	8
Ilustrace 5 Náhled na rejstřík "Aktivity" v redakčním systému portálu Co dokáže knihovna ...	8
Ilustrace 6 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna - výběr obrázku.....	9
Ilustrace 7 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna - upload obrázku..	10
Ilustrace 8 Náhled na filtrační tagy portálu Co dokáže knihovna	10
Ilustrace 9 Náhled na tlačítko "Přidejte se!" portálu Co dokáže knihovna	11

1. Nové role českých veřejných knihoven

Veřejné knihovny v České republice se již před nějakou dobou vydaly na cestu směrem k nové, modernější roli. Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017-2020 uvádí: „Rozvoj a rozšíření chápání základních funkcí knihoven je dnes činí otevřenými vzdělávacími, kulturními, komunitními a kreativními centry v každém prostředí, kde působí.“¹ Knihovny tedy stále plní svoji tradiční roli a zpřístupňují svým uživatelům tištěné dokumenty a další informace, s postupujícím rozvojem internetu a rozmachem informační společnosti ale začínají plnit i jinou úlohu reprezentovanou službami se sociálně inovativním a komunitním charakterem. A to i navzdory faktu, že tyto služby a aktivity veřejnost jako doménu knihoven prozatím nevnímá.² Navzdory tomu mají knihovny často v očích veřejnosti charakter spíše rigidních institucí, které s nástupem internetu, sociálních médií a dalších platforem ztrácejí svoji roli. Jak by mohly tyto historické monumenty obstát v souboji s nepřeborným množstvím informací, jež skýtá internet a které jsou uživatelům kurátorovány skrze sociální média, zpravodajské portály a další.³ Knihovny jakoby zaspaly dobu a jejich role zprostředkovatele knih a dalších tištěných dokumentů již není pro 21. století dostačující.

Pokud se budeme na veřejné knihovny dívat tímto prizmatem, tj. jako na půjčovny knih, možná se nám toto proroctví o zastaralosti naplní, nicméně jsou knihovny skutečně „jen“ tímto? Již nějakou dobu se v České republice mluví o tzv. komunitních knihovnách, které v nabídce svých služeb přispívají komunitnímu životu ve své lokalitě, zabývají se vzděláváním⁴ a aktivně uvažují o tom, jakým se vydají směrem.⁵ A pokud se podíváme na to, jak má vypadat nová Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2021 - 2027, můžeme si všimnout, že

¹ *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2017–2020*. 1. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2017, s. 5. ISBN 978-80-7050-690-5.

² Tamtéž.

³ Pozn. – Na tento aspekt knihovnické práce reagoval Tomáš Řehák (ředitel MKP - Městská knihovna v Praze) na první projektové konferenci *Sociální inovace v knihovnách* prezentoval myšlenku, že knihovny mají v dnešní době novou roli ve vztahu ke zprostředkování informací – už to nejsou instituce, které v informační poušti uchovávají a zprostředkovávají nedostatkové informace, ale působí naopak v informační džungli, kde informací je všude nadbytek a je obtížné se v nich vyznat, odlišit pravdivé od nepravdivých.

⁴ KOVÁŘOVÁ, Pavla; KRČÁL, Martin. Budoucnost knihoven. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z moravy* [online]. 2019, 33(5) [cit. 2020-06-26]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/budoucnost-knihoven>

⁵ BUCHTOVÁ, Barbora. Knihovny potřebují řešit to, co je trápí, aby mohly dobře fungovat pro své uživatele. *Duha: Informace o knihách a knihovnách z moravy* [online]. 2019, 33(5) [cit. 2020-06-26]. ISSN 1804-4255. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/knihovny-potrebuji-resit-co-je-trapi-aby-mohly-dobre-fungovat-pro-sve-uzivatele>

hned první prioritou nese název Knihovny jako pilíře demokracie a přirozená centra komunit.⁶ Z institucí zdánlivě apolitických se tak postupně a přiznaně začínají stávat silní hráči veřejného a občanského života.

2. Co dokáže knihovna? mapa sociálních inovací v knihovnách

Webový portál [Co dokáže knihovna?: Mapa sociálních inovací v knihovnách](#) (dále jen Co dokáže knihovna?) je jednoduchým vizuálním nástrojem, který má definované především dva účely: podpořit inspiraci a advokacii knihoven.

2.1. Inspirace knihovnamy pro knihovny

Prvním účelem portálu *Co dokáže knihovna?* je inspirace knihoven v aktivitách, službách a projektech se sociálně inovativním nebo komunitním přesahem v jejich vlastních lokálních kontextech. Knihovnictví je profese, kde mezi sebou knihovny rády sdílejí dobrou praxi, a to často prostřednictvím osobních setkání, na konferencích, článků z knihovnických periodik typu Čtenář nebo prostou návštěvou zaměstnanců mezi sebou. Portál *Co dokáže knihovna?* nemá nahradit tuto již fungující praxi sdílení, ale má nabídnout další do značné míry kurátorovaný kanál nabízející specifické služby, aktivity a akce na jednom místě. Při tvorbě bylo rovněž počítáno s tím, že například na knihovnické konference a události jezdí často opakovaně pouze malá výšeč knihovnické komunity a ke knihovnám z menších obcí nebo jednoduše těm, které si z provozních důvodů nemohou dovézt navštěvovat tyto akce, se aktuální informace o komunitních službách a aktivitách ostatních nedostanou.

⁶ Richter, Vít. Příprava nové Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2021-2027. *Seminář pracovníků profesionálních knihoven Zlínského kraje* [online]. 2020. Dostupné z: https://www.kfbz.cz/sites/default/files/souboryredakce/koncepce_2021_2027_zlin_06_2020_siroke.pdf

Ilustrace 1 Náhled na landing page portálu Co dokáže knihovna

O projektu

Co dokáže knihovna?

#bezbariérovost 4 #historie 9 #jazyky 1 #komunita 25 #kultura 13 #mediální_gramotnost 3
#mezinárodní_soužití 3 #občanská_společnost 14 #svět 6 #technologie 3 #udržitelnost 5 #vzdělávání 15

Berounská akademie
Městská knihovna Beroun

BOoK! Con
Městská knihovna Dobruška

Brain and Breakfast
Městská knihovna Tábor

deFacto workshop
Městská knihovna Praha

Dobrovolnictví v Karlových Varech
Krajská knihovna Karlovy Vary

Ekologická iniciativa SWAP
Městská knihovna Beroun

Fond romské literatury
Knihovna Josefa Serinka

Věděli jste, že Česká republika má nejhustší síť knihoven na světě?

Frikulín
Obecní knihovna v Budiměřicích

Férové snídáně s lokálními zemědělci
Knihovna Václava Štecha ve Slaném

Hradištské sluníčko
Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovena

Jižní Morava čte
Moravská zemská knihovna

Přidejte se!

Jedním z účelů je tedy sdílet všem knihovnám bez rozdílu dobrou praxi, a to jednoduchou formou. Na portálu lze tak najít:

1. název služby či aktivity
2. její domovskou knihovnu
3. krátký popis
4. zodpovědnou osobu
5. kontaktní údaje pro případné navázání spolupráce či sdílení know how.

Zároveň je každá aktivita opatřena určitými klíčovými slovy, která dovolují jednotlivými „záložkami“ filtrovat. Takovými klíčovými oblastmi jsou například:

- témata, jichž se daná aktivita týká (např. udržitelnost, komunita, mezigenerační soužití aj.), nebo
- formáty aktivity (přednášky, kurzy, besedy, setkávání) a rovněž i věková kategorie, pro niž je aktivita určena.

Zároveň stejně jednoduše skrze online formulář (viz [Způsob sběru dat od knihoven](#)) lze do portálu přispět vlastní aktivitou a být tak zdrojem inspirace pro další.

Ilustrace 2 Náhled na ukázkou jedné z aktivit prezentovaných na portálu Co dokáže knihovna

← Co dokáže knihovna?
deFacto workshop

Knihovny mají dlouhou tradici a veřejnost je považuje za důvěryhodné instituce. V době dezinformací a fake news tak mohou hrát klíčovou roli v orientaci obyvatel ve světě, v němž žijí. Projekt Ověřeno, vzniklý původně na půdě Městské knihovny Praha, nyní vytváří metodiky deFacto workshopů pro knihovny za účelem vzdělávání v této oblasti pro různé cílové skupiny. Hotová a otestovaná a je zatím metodika pro mládež. Další budou následovat.

Městská knihovna Praha
Praha

#vzdělávání #mediální_gramotnost #občanská_společnost #technologie

[← zpět na přehled](#)

Podobné projekty

- Brain and Breakfast
Městská knihovna
- Univerzita volného času
Krajská knihovna

2.2. Advokacie knihoven vůči stakeholderům

Vedle primárního účelu inspirovat, je portál i argumentem a nástrojem pro advokacii knihoven. Projekty, aktivity a služby knihoven, které jsou na portálu prezentované, reprezentují tu část knihovnické činnosti, která nespočívá v jejich tradičních službách (půjčování knih a dalších dokumentů, zprostředkovávání přístupu k internetu atd.). Vybrané projekty naopak ilustrují, že i v českém kontextu jsou knihovny progresivní instituce reflektující dobu a problémy a potřeby svých uživatelů a je jich stále víc.

3. Obsluha redakčního systému portálu Co dokáže knihovna?

Webová platforma *Co dokáže knihovna?* je nástrojem určeným k využívání širokým polem uživatelů (zejm. knihovníků), a proto si zakládá na jednoduchosti v obsluze.

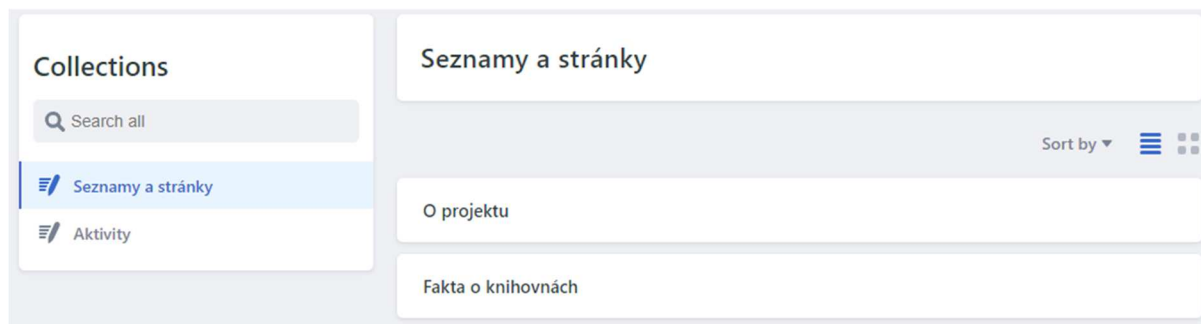
1. Redakční systém a přihlášení

Redakční systém pro úpravu obsahu webu lze nalézt na odkaze <https://knihovna.netlify.app/admin/>. Přihlášení probíhá skrze údaje zprostředkované poskytovatelem.

2. Úprava rejstříků a důležitých informací

Přehledný redakční systém zahrnuje v podstatě pouze dva rejstříky, a to „Seznamy a stránky“ a „Aktivity“ (viz Ilustrace 3).

Ilustrace 3 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna

Seznamy a stránky zahrnují pouze dvě položky, a to popis projektu „*O projektu*“, kde lze nalézt jednoduchý textový editor, a „*Fakta o knihovnách*“, která se na webu zobrazují mezi jednotlivými projekty (viz Ilustrace 4).

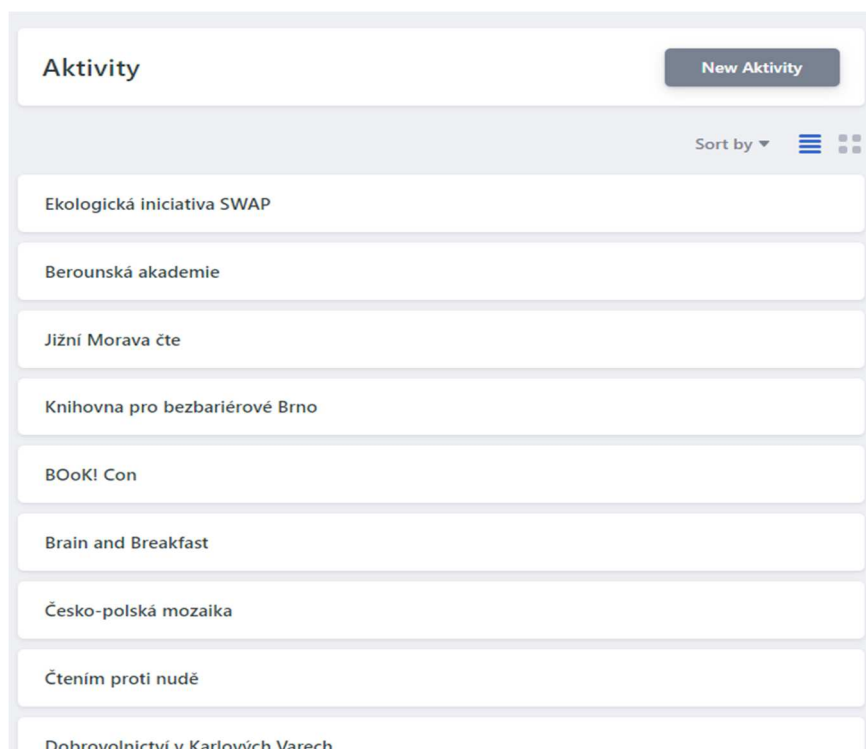

Ilustrace 4 Náhled na zobrazení položky "Fakta o knihovnách" na portálu Co dokáže knihovna

Tou nejpodstatnější částí redakčního systému je rejstřík „Aktivity“, pod nímž se nachází výpis všech aktivit, projektů a služeb tvořících jádro celého webu (viz Ilustrace 5).

Ilustrace 5 Náhled na rejstřík "Aktivity" v redakčním systému portálu Co dokáže knihovna

3. Tvorba a úprava záznamu

Vytvoření nové aktivity probíhá snadno. Stačí kliknout na tlačítko „New Activity“ nahoře (viz Ilustrace 5 výše) a otevře se stránka s předpřipravenou strukturou záznamu.

Titulek je první, s čím se návštěvníci webu společně s ilustrační fotografií a jménem knihovny setkají. Následuje přepínač „Projekt měsíce“, s nímž se ještě bude více pracovat v budoucnu (viz kapitola [Výhled do budoucna](#)).

V poli „Identifikátor“ je třeba vyplnit zkratku oddělenou například spojovníkem, který se stane součástí URL konkrétního projektu. Viz například:

<https://codokaze.knihovna.cz/snidane-slany/> pro Férově snídaně v Knihovně Václava Štecha ve Slaném. Pole „Poznámky“ může zůstat prázdné a nezobrazuje se, jsou to pouze poznámky pro administrátora.

„Popis“ je z celé struktury nejdůležitější, protože představuje faktické informace o konkrétní aktivitě či projektu. „Instituce“, „Kontaktní osoba“, „Kontaktní e-mail“, „Kraj“ a „Obec“ slouží jako identifikátory pro ostatní knihovny, které by měly zájem sdílet know how o aktivitě (obec se z důvodu mapové vizualizace na webu skutečně umísťuje na mapu). Pole „Program“ slouží pro takové aktivity, které jsou do určité míry standardizované a knihovny zajišťují jejich zprostředkování (například Brain & Breakfast).

Do „Odkazů“ lze vložit například webové stránky či zpravodajství. „Obrázky“ se musí primárně nahrát do systému a pak až zveřejnit.

Viz postup pro přidání obrázku:

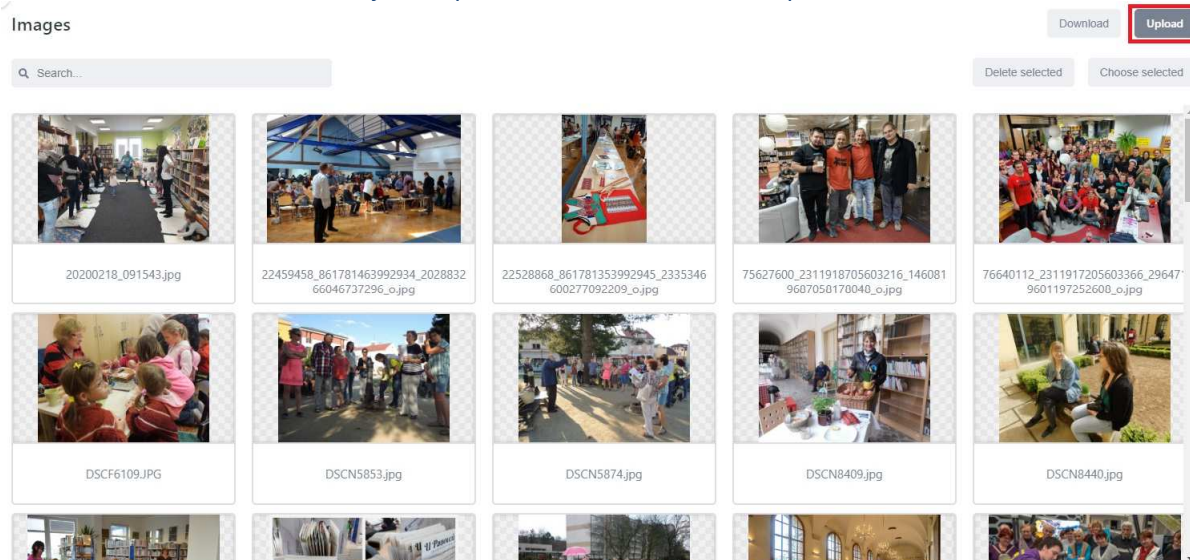
Ilustrace 6 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna - výběr obrázku

Po kliknutí na “Choose an image” se otevře další okno, kde je nutné kliknout na tlačítko „Upload.“

Ilustrace 7 Náhled do redakčního systému portálu Co dokáže knihovna - upload obrázku

Následně lze vybrat obrázek z počítače, kliknout na Choose selected a je hotovo.

V polích “Štítky”, “Cílovky” a “Formáty” je pak potřeba zvolit z nabízených možností. Tyto pole jsou podstatná z toho důvodu, že web samotný podle nich pak nabízí filtrování vizualizované v podobě tagů nahoře i vespod stránky. Návštěvníci webu si tak mohou například filtrovat jen ty aktivity, které se týkají komunit, udržitelnosti, nebo jsou pro teenagery či seniory.

Ilustrace 8 Náhled na filtrační tagy portálu Co dokáže knihovna

Co dokáže knihovna?

#bezbariérovost⁴ #historie⁹ #jazyky¹ #komunita²⁵ #kultura¹⁵ #mediální_gramotnost³
#mezinárodní_soužití³ #občanská_společnost¹⁴ #svět⁶ #technologie³ #udržitelnost⁵ #vzdělávání¹⁵

Formáty akcí

- Akce pro školy³
- Besedy¹¹
- Kreativní dílny⁵
- Kroužky pro děti³
- Kurzy⁵
- Poradenství³
- Přednášky⁸
- Setkávání¹⁶
- Slavnosti³
- Soutěže⁴
- Zájmový klub⁹
- Čtení⁹

Cílové skupiny

- Dospělí (18+ let)¹⁶
- Kdokoli⁵
- Mladí dospělí (18–26 let)¹³
- Předškoláci (do 6 let)⁷
- Rodiče⁹
- Senioři (60+ let)¹⁴
- Teenageři (13–19 let)¹⁵
- Školáci (6–15 let)¹³

Podstatné na celém procesu je, že data si administrátor webu nevymýšlí, ale z velké části je přebírá ze sběrného dotazníku.

4. Způsob sběru dat od knihoven

Informace a data o komunitních a sociálně inovativních aktivitách, službách a projektech knihoven, jimiž se redakční systém plní jsou kontinuálně sbírány pomocí online dotazníku, na něhož vede odkaz přímo z webu *Co dokáže knihovna?* prostřednictvím záložky v pravém horním rohu s názvem "Přidejte se!".

Ilustrace 9 Náhled na tlačítko "Přidejte se!" portálu *Co dokáže knihovna*

Dotazník lze nalézt také přímo přístupný i na [tétu adrese](#).

4.1. Rozsah zapojení zástupců knihoven

Dotazník je vyplňován přímo zástupci knihoven, kteří dokáží o činnostech své knihovny korektně referovat (narozdíl od administrátora webu).

Struktura dat sbíraných dotazníkem vyplňovaným zástupci knihoven

1. Jak se jmenuje vaše knihovna?
2. Odkud jste? (město nebo obec)
3. Popište nám, prosím, krátce (5-10 vět) vaši komunitní aktivitu nebo službu se sociálním přesahem. (Popište prosím jen jednu službu, aktivitu, typ akce atd. Pokud jich máte více, vyplňte formulář znovu.)

4. Jak tato aktivita pomáhá? (např. v rozvoji místní komunity a/nebo těm, kdo zažívají nějaký sociální problém). Popište klidně i konkrétní příběhy lidí, skupin či komunit, kterým vaše aktivita pomohla.
5. Co je k tomu potřeba? (kolik lidí, finance, odvaha?)
6. Jakých společenských témat se vaše služba či aktivita týká?
(výběr z možností)
7. Pro jaké věkové skupiny je vaše služba určena?
(výběr z možností)
8. Kdo se o službu v knihovně stará? Prosíme o konkrétní jména a pozice.
(Pokud službu zajišťují dobrovolníci, napište dobrovolníci.)
9. Kontakt na odpovědnou osobu

4.2. Rozsah zapojení administrátora portálu

Jednotlivé položky v dotazníku sledují ty stejné položky v redakčním systému. Úkolem administrátora tak není vymýšlet a tvořit obsah jednotlivých aktivit. Administrátor zajišťuje čtyři hlavní činnosti:

1. Úprava vstupů z dotazníku, pokud je nutná, a to vždy na základě komunikace s danou knihovnou.
2. Zajištění ilustračních fotografií rovněž ve spolupráci s danou knihovnou.
3. Šíření webu *Co dokáže knihovna?* mezi knihovnami za účelem získávání dalších projektů (např. jde o možnosti prezentace existence a obsahu platformy na odborných konferencích, nebo prostřednictvím knihovnických informačních kanálů).
4. Kurátorování obsahu - na webu nejsou prezentovány tradiční knihovnické služby, nýbrž ty, které nějakým způsobem rozvíjí lokální komunitu nebo řeší nějaký sociální problém. Je třeba brát v potaz, že některé aktivity, které mohou v kontextu velkých městských knihoven působit jako samozřejmost, mohou mít v knihovnách na malých obcích velký potenciál komunitního rozvoje. Například zatímco čtenářský festival pro děti ve velkém městě může jen doplňovat spektrum komunitních aktivit, na malém městě to může být jedna z mála událostí za rok.

5. Zaštítění a výhled do budoucna

Web *Co dokáže knihovna?* je v současné době (na konci projektu CIDES v 6/2020) zaštitěn těmito institucemi:

- Katedra informačních studií a knihovnictví FF MU (KISK FF MU)
- Národní knihovna ČR (NK ČR)
- Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP ČR)
- Sdružení knihoven ČR (SDRUK ČR)

Web je aktuálně spravován zástupci Katedry informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde i vznikl jako jeden z výstupů projektu *Centrum sociálních inovací ve veřejných knihovnických a informačních službách* (CIDES) (CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_124/0006474) .

Pro budoucí vývoj byla navázána spolupráce s Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR, a to z důvodu lepších možností distribuce i kurátorování. Za Knihovnický institut se webu bude věnovat Kateřina Nekolová, která je v tématu společenských rolí a odpovědnosti veřejných knihoven dlouhodobě zainteresována. Na straně Katedry informačních studií a knihovnictví FF MU bude správcem webu i nadále Roman Novotný (rnovotny@phil.muni.cz). Udržitelnost je tedy zajištěna touto spoluprací.

Na základě zpětné vazby z knihovnického prostředí rovněž proběhne určitá úprava webu. Testování prokázalo, že stávající vizuální podoba může působit tak, že je web „zahlcen“ a dalším plněním by se tento dojem jen znásoboval. Aktuálně je tedy pracováno na redesignu (viz Obsluha redakčního systému a přepínač „Projekt měsíce“), který bude v rámci pilotního testování měsíčně vizuálně zvýrazňovat tři projekty, které budou více rozpracovány, a to na základě rozhovoru se zainteresovanou knihovnou. Po uplynutí měsíce budou tyto projekty archivovány vizuálně takovým způsobem, jak web vypadá aktuálně, a zvýrazněny budou tři další. Každý měsíc tak budou administrátoři tvořit příběhy aktivit u vytipovaných knihoven.

Platforma *Co dokáže knihovna?* má velký potenciál jako příspěvek pro rozvoj knihovnického prostředí v ČR a s tím související vliv na jejich návštěvníky a místní komunitu. Díky sdílené inspiraci je krokem k lepším a užitečnějším službám knihoven ve veřejném prostoru.

Seznam zkratk

CIDES	projekt <i>Centrum sociálních inovací ve veřejných knihovnických a informačních službách</i> (CIDES) (CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_124/0006474)
ESF	Evropský sociální fond
FF MU	Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
KISK	Katedra informačních studií a knihovnictví
MUNI	Masarykova univerzita v Brně
NK	Národní knihovna
OPZ	Operační program Zaměstnanost
SDRUK	Sdružení knihoven ČR
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR